

汉语—维吾尔语惯用语词典

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە ئادەت
سۆزلەر لۇغىتى

مىللەتلەر نەشرىياتى
بېيجىڭ

汉语—维吾尔语惯用语词典

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە ئادەت
سۆزلەر لۇغىتى

江苏工业学院图书馆
藏书章

تۈرگۈچى: ۋاڭ جېنپىن

تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچى: ئىمىن ئابلا

مىللەتلەر نەشرىياتى
بېيجىڭ

تەكلىپلىك تەھرىر: ئىمىن ئابلا
مەسئۇل مۇھەررىر: مەمەتجان ھەسەن

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە ئادەت سۆزلەر لۇغىتى

تۈزگۈچى: ۋاڭ جېنپېن

نەشر قىلغۇچى	:	مىللەتلەر نەشرىياتى
ئادرېسى	:	بېيجىڭ شەھىرى خېيىڭلى شىمالىي كوچا 14 - قورۇ
	:	پوچتا نومۇرى: 100013 تېلېفون: 010-64290862
ساتقۇچى	:	جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى	:	شىنجاڭ ئالتۇن يارۇق مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
نەشرى	:	2009 - يىل 10 - ئايدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى
بېسىلىشى	:	2009 - يىل 10 - ئايدا 1 - قېتىم بېسىلدى
ئۆلچىمى	:	850×1168 م.م. 32 كەسلەم
باسما تاۋىقى	:	11.5
سانى	:	0001 - 3000
باھاسى	:	23.00 يۈەن

ISBN 978-7-105-10193-1/H. 705 (维 26)

图书在版编目(CIP)数据

汉语 — 维吾尔语惯用语词典/王振本编著. —北京:
民族出版社, 2009. 7

ISBN 978-7-105-10193-1

I. 汉… II. 王… III. 维吾尔语(中国少数民族语言)
—社会习惯语—词典—汉语、维吾尔语(中国少数民族语言)
IV. H215.3-61

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2009)第 125817 号

特约编辑: 伊明·阿布拉

责任编辑: 买买提江·艾山

出版发行: 民族出版社 <http://www.mzcbs.com>.

社址: 北京市和平里北街 14 号 邮编: 100013

电话: 010-64290862 (维文室)

印刷: 北京迪鑫印刷厂印刷

版次: 2009 年 10 月第 1 版 第 1 次印刷

开本: 850×1168 毫米 1/32

印张: 11.5

印数: 0001-3000

定价: 23.00 元

ISBN 978-7-105-10193-1/H. 705 (维 26)

出版说明

在日常交往、写作和翻译过程中，我们经常会遇到开后门、打预防针、赶鸭子上架、鸡蛋里挑骨头、哪壶不开提哪壶、害死人还看出殡的、公说公有理，婆说婆有理等惯用语，熟练掌握并能够自如地运用和翻译类似的词语，真的不是一件容易的事情。我们相信，由王振本先生以《现代汉语惯用语规范词典》为蓝本编纂、伊明·阿布拉先生增补审定的这部《汉语—维吾尔语惯用语词典》在学习、理解、使用、翻译和研究惯用语方面对你会有所帮助和启发。惯用语和成语是汉语词语研究中的重点对象，成果颇丰，但分歧依然不少，在惯用语和成语的内涵、外延、基本特征、主要区别等问题上存在许多不同的观点，这对编纂者来说是一大挑战。尽管如此，编纂者在现有研究成果的基础上，参考众多资料，各取所长，结合维吾尔语词语的特点，完成了这一难度较大，在维吾尔语双语词典编纂中具有一定开创性的工作。

在收录编译的约 4172 条惯用语中，从结构上看，三音节组合到七音节及其以上音节的惯用语都有，其中三音节组合的占了总数的三分之二以上，这说明，汉语惯用语以三音节为主。而维吾尔语对应词语则不受这方面的制约，普通词语、成语和谚语等不同类型的词语，只要内涵吻合均可与之对应。

在现代维吾尔语词法研究中，有没有与“惯用语”对应的称谓，维吾尔语中有无必要细分出“惯用语”，在维吾尔语中成语和惯用语之间有无区别等等，都是值得研究的课题。鉴于目前汉语成语同维吾尔语的“固定词组”一词相对应，所以编者用“习语”一词对应了汉语的“惯用语”，是否妥帖，我们可以进一步研究和探讨。

“丁克族”、“酷毙了”一类的新词语属不属于惯用语范畴，目前很难判定孰是孰非。但我们认为从发展的眼光，翻译工作的需求来讲，酌情吸收进来也未尝不可，人家可以争鸣，在实践中予以充实和完善。

有句广告词说得好，“没有最好，只有更好”，本词典中的舛误一定不少，我们热切期盼专家和广大读者提出宝贵意见，不吝斧正，使这部词典变得更加完善。

2009年2月17日

北 京

كىرىش سۆز

بىز كۈندىلىك ئالاقە، يېزىقچىلىق ۋە تەرجىمە جەريانىدا دائىم

开后门，打预防针，赶鸭子上架，鸡蛋里挑骨头，哪壶不开提哪壶，害死人还看出殡的，公说公有理，婆说婆有理 دېگەندەك ئادەت سۆزلىرىنى كۆپ ئۇچرىتىمىز. ئادەت سۆزلىرىنى پىششىق ئىگىلەش، ئەركىن ئىشلىتىش ۋە تەرجىمە قىلىش ئاسان ئىش ئەمەس. ۋاڭ جېنپىن ئەپەندى «ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلىدىكى ئادەت سۆزلەر لۇغىتى» ئاساسىدا تۈزگەن، ئىمىن ئابلا ئەپەندى تولۇقلاپ ۋە تەكشۈرۈپ بېكىتكەن بۇ «خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە ئادەت سۆزلەر لۇغىتى» نىڭ ئادەت سۆزلىرىنى ئۆگىنىش، چۈشىنىش، ئىشلىتىش، تەرجىمە قىلىش ۋە تەتقىق قىلىش جەريانىدا سىزگە ياردىمى بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز. ئادەت سۆزلەر بىلەن تۇراقلىق ئىبارىلەر خەنزۇچە سۆز - ئىبارىلەرنى تەتقىق قىلىشتىكى مۇھىم ئوبيېكت بولۇپ، ئۇنى تەتقىق قىلىشتا خېلى زور نەتىجىلەر يارىتىلغان بولسىمۇ، لېكىن ئىختىلاپلارمۇ ئاز ئەمەس، ئادەت سۆزلەر بىلەن تۇراقلىق ئىبارىلەرنىڭ مەزمۇنى، ئۇقۇم دائىرىسى، ئاساسىي ئالاھىدىلىكى ۋە پەرقى قاتارلىق جەھەتلەردە نۇرغۇن ئوخشىمىغان قاراشلار مەۋجۇت، بۇ لۇغەت تۈزگۈچىلەر ئۈچۈن زور رىقابەت. شۇنداق بولسىمۇ، لۇغەتنى تۈزگۈچى ۋە بېكىتكۈچى ھازىرقى تەتقىقات نەتىجىلىرى ئاساسىدا، نۇرغۇن ماتېرىياللاردىن پايدىلىنىپ، ئارتۇقچىلىقلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇيغۇرچە سۆز - ئىبارىلەرنىڭ ئالاھىدىلىكىگە بىرلەشتۈرۈپ، قىيىنلىق دەرىجىسى زور، ئۇيغۇرچە قوش تىللىق لۇغەت تۈزۈشتە بەلگىلىك يېڭىلىق يارىتىلغان بۇ خىزمەتنى تاماملىدى.

لۇغەتكە كىرگۈزۈپ تەرجىمە قىلىنغان 4172 چە ئادەت سۆزىدە، قۇرۇلما جەھەتتىن قارىغاندا، ئۈچ بوغۇملۇق، يەتتە بوغۇملۇق ۋە ئونىڭدىن كۆپ بوغۇملۇق ئادەت سۆزلىرىنىڭ ھەممىسى بار، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئۈچ بوغۇملۇق ئادەت سۆزلىرى ئۈچتىن ئىككى قىسمىدىن كۆپرەكىنى ئىگىلەيدۇ، بۇ خەنزۇچە ئادەت سۆزلىرىنىڭ ئۈچ بوغۇملۇقنى ئاساس قىلىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئەمما ئۇيغۇرچە سۆزلەر بۇ چەكلىمىگە ئۇچرىمايدۇ، ئادەتتىكى سۆز - ئىبارىلەر، تۇراقلىق ئىبارىلەر ۋە ماقال - تەمسىللەردە ئوخشىمىغان سۆز - ئىبارىلەرنىڭ مەزمۇنى ماس كەلسە قوللىنىشقا بولىدۇ.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى سىنتاكسىس تەتقىقاتىدا، ئادەت سۆزلىرىگە ماس كېلىدىغان ئاتالغۇ بارمۇ يوق، ئۇيغۇر تىلىدا ئادەت سۆزلىرىنى تەپسىلىي ئايرىشنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ - يوق، ئۇيغۇر تىلىدا تۇراقلىق ئىبارىلەر بىلەن ئادەت سۆزلىرىنىڭ پەرقى بارمۇ - يوق قاتارلىقلار تەتقىق قىلىشقا ئەرزىيدىغان مەسىلىلەردۇر. نۆۋەتتە خەنزۇچىدىكى تۇراقلىق ئىبارىلەر بىلەن ئۇيغۇرچىدىكى تۇراقلىق سۆزلىرىنىڭ ماسلىشىدىغانلىقىنى نەزەرگە ئېلىپ، لۇغەتنى تۈزگۈچى ۋە بېكىتكۈچى ئادەتلىنىپ كەتكەن سۆزلىرىنى ئادەت سۆزلىرىگە ماس كەلتۈرۈپ ئىشلەتكەن، بۇ مۇۋاپىق بولغانمۇ - بولمىغانمۇ يەنىمۇ ئىچكىرىلەپ تەتقىق ۋە مۇھاكىمە قىلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

丁克族، 醋毙了 دېگەندەك يېڭى ئىبارىلەر ئادەت سۆزلىرى كاتېگورىيىسىگە كىرمەيدۇ - يوق، نۆۋەتتە ئېنىق ھۆكۈم قىلىش تېخى تەس. ئەمما بىز تەرەققىيات نەزىرى، تەرجىمە خىزمىتىنىڭ ئېھتىياجىدىن ئېيتقاندا، ئەھۋالغا قاراپ كىرگۈزۈپ سىناپ بېقىشقا بولىدۇ، دەپ قاراپ، كۆپچىلىكنىڭ مۇزاكىرە قىلىپ، ئەمەلىيەت جەريانىدا تولۇقلىشى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈشىگە سۈندۈق.

«ئەڭ ياخشىسى يوق، تېخىمۇ ياخشىسىلا بار» دېگەن ئىبارە ناھايىتى توغرا ئېيتىلغان، لۇغەتتە ئاز بولمىغان خاتالىقلار ساقلانغان بولۇشى تەبىئىي، مۇتەخەسسسلەر ۋە ئوقۇرمەنلەرنىڭ قىممەتلىك پىكىر بېرىپ، ئايىماي تۈزىتىپ، لۇغەتنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈشنى سورايمىز.

2009 - يىلى 2 - ئاينىڭ 17 - كۈنى

بېيجىڭ

凡 例

一，《汉语—维吾尔语惯用语词典》所收词条采用汉语—维吾尔语对照形式排列，汉文和维吾尔文一律使用规范字形，收常用惯用语约 4172 条，为中等文化水平的读者和从事汉语—维吾尔语翻译的译者，以及双语研究者服务。

二，本词典主要收现代汉语常用惯用语，基本不收内容古旧粗俗、格调不高的惯用语，酌情收录少许使用频率趋高、方言色彩浓厚的惯用语。例如：溜沟子、炒鱿鱼、无厘头等。

三，根据本词典服务对象的特点，收录了从维吾尔语借入汉语，并在特定地域使用的少量惯用语。例如：肚子胀、木头耳朵等。

四，酌情收录了一些不同时期产生的新惯用语。例如：菜篮子、绿文化、海归派等。

五，有些惯用语随着时代的发展增添了新义，收录时补译了维吾尔语对应词语。例如：白骨精、同志们等。

六，为便于维吾尔族读者查阅和发音，正文词目按汉语拼音字母顺序排列，并用汉语拼音字母注音。

七，与汉语词目对应的维吾尔语词语若在两个以上，均用分号“；”隔开。维吾尔文中的注释性说明词和同义词置于圆括号“()”内。

八，对于语义相同而书写形式不同的一些惯用语，只收录汉文，其后不再标注维吾尔文对应词语，但注明另见条目。例如：【盛饭囊】chéngfànnáng 另见“白吃饭”。

九，正文前加制了《惯用语条目首字拼音索引》，以便于读者查找。

لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ھەققىدە

1. «خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە ئادەت سۆزلەر لۇغىتى» گە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەر خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە سېلىشتۇرۇش شەكلى بويىچە تىزىلدى، خەنزۇچە ۋە ئۇيغۇرچىدا بىردەك قېلىپلاشقان خەت شەكلى قوللىنىلدى، كۆپ ئىشلىتىلىدىغان ئادەت سۆزىدىن تەخمىنەن 4172 سى كىرگۈزۈلدى، ئوتتۇرا سەۋىيىلىك ئوقۇرمەنلەر، خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە تەرجىمانلار ۋە قوش تىل تەتقىقاتچىلىرىغا مۇلازىمەت قىلىش مەقسەت قىلىندى.

2. بۇ لۇغەتكە ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلىدا كۆپ ئىشلىتىلىدىغان ئادەت سۆزلىرى كىرگۈزۈلدى، كونا، قوپال، چاكنىا مەنىلىك ئادەت سۆزلىرى ئاساسەن كىرگۈزۈلمىدى، ئىشلىتىش نىسبىتى ئۆسۈۋاتقان، شىۋە تۈسى كۈچلۈكرەك ئادەت سۆزلىرىمۇ ئازراق كىرگۈزۈلدى. مەسىلەن: 溜沟子 (خەقنىڭ كۆتىنى يالماق، خۇشامەت قىلماق، تەخسىكەش، يالاقچى)؛ 炒鱿鱼 (ئىشتىن بوشاتماق، كەشنى توغرىلىماق، يولغا سالماق، قوڭغىغا تەپمەك)؛ 无厘头 (ھەييارلىق، قىزىقچىلىق، كاللىسىغا نېمە كەلسە شۇنى قىلماق، مەنىسىز).

3. مەزكۇر لۇغەتنىڭ مۇلازىمەت ئوبيېكتىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، ئۇيغۇرچىدىن خەنزۇچىغا قوبۇل قىلىنغان ۋە ئالاھىدە ئەھۋالدا ئىشلىتىلىدىغان ئادەت سۆزلىرىمۇ كىرگۈزۈلدى. مەسىلەن: 肚子胀 (قورساق كۆپمەك، ئاچچىقى كەلمەك، خۇيى تۇتماق)؛ 木头耳朵 (ياغاچ قۇلاق، گەپ ئاڭلىمايدىغان).

4. ئوخشىمىغان دەۋردە شەكىللەنگەن بەزى ئادەت سۆزلىرىمۇ كىرگۈزۈلدى. مەسىلەن: 菜篮子 (ئوتياش سېۋىتى، كۆكتات

تەمىناتى، قوشۇمچە يېمەكلىك؛ 绿文化 (يېشىللىق مەدەنىيىتى، باغۋەنچىلىك مەدەنىيىتى، كۆكەرتىش مەدەنىيىتى)؛ 海归派 (چەت ئەلدىن قايتىپ كەلگەن تالانتلىقلار، چەت ئەلدە ئوقۇپ قايتىپ كەلگەن ئىختىساسلىقلار).

5. بەزى ئادەت سۆزلىرىگە دەۋر تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ يېڭى مەنىلەر قوشۇلدى، بۇنداق سۆزلەرنى كىرگۈزگەندە ئۇيغۇرچىدىكى مۇناسىپ سۆزلەر تولۇقلاپ تەرجىمە قىلىندى. مەسىلەن: 白骨精 (قۇرۇق سۆڭەك ئالۋاستى، ئاق ياقىلىق تايانچلار)؛ 同志们 (يولداشلار، جىنىسداشۋازلار).

6. ئۇيغۇر ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئوقۇشى ۋە توغرا تەلەپپۇز قىلىشىغا قۇلايلىق يارىتىش ئۈچۈن، لۇغەتتىكى سۆزلۈكلەر خەنزۇچە پىنيىن تەرتىپى بويىچە تىزىلدى ۋە خەنزۇچە پىنيىننى بېرىلدى.

7. خەنزۇچە سۆزگە ماس كېلىدىغان ئۇيغۇرچە سۆز ئىككىدىن ئارتۇق بولسا، ھەممىسى «؛» بىلەن ئايرىلدى. ئۇيغۇرچىدىكى ئىزاھاتلىق سۆزلەر ۋە مەنىداش سۆزلەر () ئىچىگە ئېلىندى.

8. مەنىسى ئوخشاش ئەمما يېزىلىشى ئوخشىمايدىغان بەزى ئادەت سۆزلەرنىڭ پەقەت خەنزۇچىسىلا كىرگۈزۈلۈپ، ئۇنىڭ ئۇيغۇرچىسى بېرىلمىدى، لېكىن «...غا قاراڭ» دەپ ئىزاھلاندى. مەسىلەن: 白吃饭 chéngfànnáng 【盛饭囊】 گە قاراڭ.

9. ئوقۇرمەنلەرگە قۇلايلىق بولسۇن ئۈچۈن، تېكىستنىڭ ئالدىغا «ئادەت سۆزلەردىكى باش خەتنى پىنيىن بويىچە تېپىش ئاچقۇچى» بېرىلدى.

目 录

出版说明	1 — 6
凡 例	7 — 10
惯用语条目首字拼音索引	11 — 25
正文	1 — 335

مۇندەرىجە

1 — 6	كىرىش سۆز
7 — 10	لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ھەققىدە
.....	ئادەت سۆزلەردىكى باش خەتنى پىنيىن بويىچە تېپىش ئاچقۇچى
11 — 25	
1 — 335	تېكىست

ئادەت سۆزلەردىكى باش خەتنى پىنىن بويىچە تېپىش ئاچقۇچى

(خەنزۇچە خەتنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى رەقەملەر لۇغەت
تېكىستىنىڭ بەت نومۇرىنى كۆرسىتىدۇ)

a	八	3	扳	10	保	13	鼻	16	
		4	搬	10		14	比	16	
阿	1	拔	4	板	10	抱	14	笔	16
			5		11	豹	14	必	16
ai		把	5	半	11	暴	14	闭	16
					12	爆	14	避	17
挨	1						15		
矮	1	bai	扮	12				bian	
爱	1		拌	12					
	1	掰	拌	12	bei				
		白					鞭	17	
an			5				变	17	
			6	bang	背	15			
			7		北	15			
安	2				背	15		biao	
按	2	百	8	帮	12	被	15		
暗	2	摆	8	膀	12		15		
			9	傍	12		16	表	17
		拜	9		13				
ao		败	9			ben		bie	
熬	2			bao	笨	16		别	17
		ban						憋	17
ba			包	13		bi		瘪	17
		斑	9	饱	13				

bing		猜 25	肠 28	33	chu	
		财 25	尝 28			
冰 18		睬 25	常 28	chi	出 42	
兵 18			唱 28			43
并 18		菜 26		吃 33		44
病 18				34	处 44	
				35		45
	cao		chao	36	触 45	
bo		操 26		37		
剥 18		草 26	抄 30	38	chuai	
玻 18			超 30	39		
拨 18	cha		炒 30	痴 39	踹 45	
播 18		插 26		池 39		
			che	持 40	chuan	
bu		27		赤 40		45
		跣 27	车 30	翅 40	穿 45	
补 18		差 27	31			46
不 19			扯 31	chong	传 46	
20	chai				船 47	
21			chen	冲 40	串 47	
22	拆 27			充 40		
23		尘 31		重 40	chuang	
24	chan	沉 31		41		47
步 24		陈 32			窗 47	
	掺 27			chou	闯 47	
ca	馋 27	cheng				48
				抽 41		
拆 25	chang	撑 32		丑 41	chui	
擦 25		成 32		臭 41		
	长 27	盛 32		42	吹 48	
cai		乘 32				49

捶	49	cun	dai	得	72	die	
chun		村	51	呆	73	跌	75
唇	49	寸	51	带	68		
			戴	68	deng	ding	
chuo		错	51	灯	73	丁	75
戳	49			登	73	钉	76
		cuo	69	等	73	顶	76
			dan			钉	76
ci		错	51		di	定	76
		da	担	69			77
瓷	50		单	69	底		
此	50	搭		70	地		
刺	50	打				diu	
			dang		74		
				第	74	丢	77
cou			当	递	74		
			挡			dong	
凑	50		当		dian		
						东	77
cu			dao	点	74		78
				电	74	动	78
粗	50		刀	店	74		79
醋	50		嗽	垫	74		
			导			diao	dou
			倒				
cui		大					
						兜	79
催	50		到	72	吊	抖	79
	51		倒	72	钩	斗	79
淬	51		道	72	调	豆	79
翠	51				掉		79
			de				80

逗	80	e		腐	95	告	99
			方	90			
du		阿	防	90	父	ge	
		恶	放	90	付		
独	80	饿		91	赴	胥	99
读	80	鳄		92	腹		100
堵	80		fei			鸽	100
	81	er			gai	割	100
肚	81		飞	92		隔	100
蠢	81	儿		93	盖	各	100
		耳	肥	93			101
duan			费	93	gan	gei	
		二					
端	81		fen		干	给	101
短	81	fa			肝		
断	82		分	93	汩	gen	
		发		94	赶		
dui			粉	94		根	101
		法	feng		感		102
对	82				敢	跟	102
	83	fan			橄		
			风	94		geng	
dun		翻	封	94	gang	更	102
蹲	83	凡	fu		钢		
		反				gong	
duo			夫	94			
		犯	扶	95	gao	弓	102
多	83		浮	95		公	102
夺	83	fang	服	95	高	攻	103
					搞		